

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2026-58-131>

УДК 338.45:631.3(477):339.137.2

Самофалова Марія Олексіївна

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління та адміністрування,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

Навроцький Ярослав Федорович

кандидат економічних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу інвестиційного
та матеріально-технічного забезпечення,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4677-5306>

Єремєєв Олексій Сергійович

аспірант,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9700-0123>

Mariia Samofalova

Open International University of Human Development “Ukraine”

Yaroslav Navrotskyi

National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”

Oleksii Yeremeiev

Open International University of Human Development “Ukraine”

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

COMPETITIVENESS OF THE AGRICULTURAL MACHINERY INDUSTRY: CURRENT STATUS AND PROSPECTS

Анотація. У статті розглянуто комплексний стан та перспективи розвитку галузі сільськогосподарського машинобудування України в умовах безпрецедентних геополітичних та економічних викликів 2021–2025 років. Авторами визначено, що ключовим фактором, який визначає сучасну кон’юнктуру сектору, є глибока інституційна трансформація, що характеризується процесом «інституційної інерції». Дослідження вказує на критичне скорочення трудового потенціалу галузі, яке за період спостереження перевищило 44%, та виявляє структурне зміщення активності в бік малих форм підприємництва, що не здатні забезпечити відтворення капіталомісткого виробництва. У статті розглянуто виробничі та зовнішньоторговельні показники, на основі яких авторами визначено індекс виявленої порівняльної переваги (RCA) для вітчизняного ґрунтообробного обладнання, що становить 1,802. Дослідження вказує на тотальну імпортозалежність національного агропромислового комплексу в сегментах енергонасиченої самохідної техніки, де обсяги ввезення іноземних машин у 35 разів перевищують експортні можливості. Авторами визначено стратегічні напрями відновлення галузі через впровадження технологій Індустрії 4.0, цифровізацію та інтеграцію у світові ланцюги створення вартості.

Ключові слова: конкурентоспроможність, сільськогосподарське машинобудування, індекс RCA, інноваційний потенціал, воєнні збитки, Індустрія 4.0, імпортозаміщення, людський капітал.

Summary. In the article considers the strategic imperatives and determinants of the competitiveness of Ukraine's agricultural machinery industry amidst the profound challenges of 2021–2025. The authors determined that the sector is currently navigating a period of intense structural crisis caused by both military aggression and global technological shifts toward Industry 4.0. The study indicates that the institutional framework of the industry is suffering from “institutional inertia”, a phenomenon where the nominal growth of registered entities (from 792 in

2021 to an expected 977 in 2025) contrasts sharply with a decline in the actual share of active enterprises, which fell to 40.6%. In the article considers the labor market dynamics, revealing that the industry lost approximately 44.7% of its workforce within five years, a factor that severely limits its innovative capacity. The authors determined that while segments like tractor manufacturing have nearly collapsed, the soil-tilling and seeding equipment sector has shown remarkable resilience, maintaining a revenue level of USD99 million in 2024. The study indicates a high level of international competitiveness in this specific sub-sector, evidenced by a Revealed Comparative Advantage (RCA) index of 1.802. However, the authors determined that Ukraine remains critically dependent on imports for energy-intensive machinery, with imports reaching USD975.1 million in 2024, vastly exceeding domestic exports. In the article considers the impact of military actions, which resulted in direct damages of over USD5.8 billion to the agricultural machinery fleet. The study indicates that the path to recovery must involve the adoption of smart farming technologies, including IoT, drones, and AI-driven precision agriculture, alongside deeper integration into European Union supply chains. The authors determined that localized production and strategic partnership with global brands are essential for overcoming the current technological gap. Digitalisation (Agriculture 4.0) is not just a trend, but a prerequisite for survival. The high level of adaptation of precision farming in Ukraine creates a unique domestic market for "smart" technology, which can stimulate the creation of new high-tech jobs.

Keywords: competitiveness, agricultural machinery manufacturing, RCA index, innovation potential, war damage, Industry 4.0, import substitution, human capital.

Постановка проблеми. Сільськогосподарське машинобудування України є стратегічною ланкою національної економіки, що забезпечує технологічну базу для функціонування агропромислового комплексу – провідного сектору, який генерує понад 11% ВВП та забезпечує близько 40% валютних надходжень держави. В умовах глобальної цифровізації та загострення конкуренції на світових ринках продовольства, стан технічної оснащеності аграріїв безпосередньо корелює з рівнем національної продовольчої безпеки. Однак сучасний стан галузі характеризується глибокими диспропорціями, зумовленими як тривалими структурними проблемами, так і критичним впливом повномасштабної війни, що призвела до руйнування виробничих потужностей, розриву логістичних ланцюгів та втрати людського капіталу.

Зв'язок цієї проблеми з науковими завданнями полягає у необхідності теоретичного переосмислення категорії конкурентоспроможності в умовах екстремальної нестабільності. Традиційні підходи до аналізу конкурентних переваг потребують адаптації до реалій, де фізичне виживання підприємств та збереження мінімальних технологічних компетенцій стають пріоритетом. З практичної точки зору, дослідження спрямоване на розробку рекомендацій щодо подолання критичної імпортозалежності, яка ставить продовольчу безпеку України в залежність від іноземних технологій, комплектуючих та запчастин. Формування стратегії відновлення машинобудування є невід'ємною частиною плану повоєнної відбудови України (Ukraine Recovery Facility) та інтеграції до Єдиного ринку Європейського Союзу, що вимагає відповідності продукції жорстким стандартам якості та екологічності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі виокремлюють кілька ключових проблем, що стримують конкурентоспроможність сільгоспмашинобудування. Матанат Ісмаїлзада та ін. аналізують вплив інноваційних технологій на ефективність агробізнесу. Дове-

дено, що використання систем точного землеробства, зокрема GPS-навігації, сенсорів та систем аналізу даних, є критичним фактором модернізації сільськогосподарської техніки. Порівняльний аналіз демонструє, що техніка, оснащена автопілотами (наприклад, моделі John Deere та Fendt 2025 року), забезпечує значне зниження трудовитрат та підвищення точності операцій, що є недосяжним для традиційних механічних систем. Це задає вектор для вітчизняних виробників: конкурентоспроможність на сучасному етапі неможлива без інтеграції цифрових компонентів [1].

Сучасні дослідження підкреслюють, що конкурентоспроможність підприємств аграрного машинобудування формується під впливом ендогенних та екзогенних факторів, що діють одночасно. На думку Никитюка О. та ін. важливим інструментом аналізу в цьому контексті є моделі еластичності, які дозволяють оцінити міру сприйнятливості галузевих показників до змін зовнішнього середовища, таких як волатильність цін на енергоносії, зміни у податковому законодавстві чи коливання платоспроможного попиту з боку аграріїв. Рівень конкурентоспроможності на будь-якому етапі визначається загальним впливом взаємопов'язаних чинників, що можуть як підсилювати, так і послаблювати загальний ефективний результат [2].

У дослідженні Актас Сімен, З.та Ертекін, Ч. здійснено комплексну оцінку експортної конкурентоспроможності сектору сільськогосподарської техніки Туреччини. Автори застосували індекси порівняльних переваг (RCA), відносної експортної переваги (RXA) та індекс чистого експорту для аналізу 39 товарних груп техніки у період 2002–2021 рр. Результати показали, що галузь має конкурентні переваги лише у частині сегментів продукції, тоді як значна частка номенклатури демонструє низьку конкурентоспроможність на світових ринках. Це свідчить про необхідність модернізації виробництва та підвищення технологічного рівня підприємств галузі [3].

Юрій Кирилов та ін. розглядають організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку підприємств на засадах четвертої промислової революції. Дослідження доводить, що основою конкурентоспроможності є створення сприятливого бізнес-середовища для реалізації інноваційно-інвестиційних проектів. Підкреслюється, що низька інноваційна активність в Україні часто зумовлена браком інвестицій, що призводить до технологічного відставання та міграції кваліфікованих кадрів [4].

Дослідження Ткачук В.І. та ін. фокусується на енергоефективності як стратегічному баченні підвищення конкурентоспроможності. Автори аналізують енергоємність сільськогосподарського виробництва та вказують на негативну тенденцію скорочення енергетичних потужностей через застарілість парку машин. Встановлено, що впровадження енергозберігаючих технологій та використання відновлюваних джерел енергії є безальтернативним шляхом для підвищення ефективності аграрних суб'єктів [5].

Степанюк Ю. обґрунтовує необхідність класифікації як форми інтеграції науково-освітньої діяльності та бізнесу. Зазначається, що сільськогосподарське машинобудування за останнє десятиліття втратило значну частку внутрішнього ринку через домінування імпорту. Кластеризація дозволить виробникам об'єднувати ресурси для розробки нових моделей, знижувати витрати та підвищувати рівень локалізації виробництва, що є критичним для відновлення промислового потенціалу [6].

Загалом, наукові дослідження свідчать про зниження конкурентоспроможності української галузі сільськогосподарського машинобудування через технологічне відставання, війну та недостатні інвестиції. Але, в той же час, існують оптимістичні перспективи пов'язані з інноваціями, державною підтримкою та інтеграцією в ЄС.

Мета статті. Головною метою даного дослідження є комплексний аналіз динаміки розвитку та факторів конкурентоспроможності галузі сільськогосподарського машинобудування України в період 2020–2025 років для ідентифікації критичних вузлів деградації та перспективних зон зростання. Для реалізації цієї мети було поставлено та вирішено наступні завдання:

- дослідити інституційну структуру галузі та проаналізувати динаміку співвідношення між зареєстрованими суб'єктами господарювання та їхньою реальною операційною активністю;
- оцінити стан людського капіталу як базового чинника створення конкурентних переваг, проаналізувавши тенденції скорочення персоналу та зміни структури зайнятості;
- здійснити порівняльний аналіз виробництва та реалізації основних груп сільськогосподарської

техніки, виявивши сектори з найвищим адаптивним потенціалом;

- розробити науково обґрунтовані рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності галузі сільськогосподарського машинобудування сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення конкурентоспроможності галузі сільськогосподарського машинобудування є стратегічним пріоритетом для національної економіки України, оскільки цей сектор виступає фундаментом для функціонування агропромислового комплексу та гарантом продовольчої безпеки. В умовах глобалізаційних викликів, стрімкої цифровізації та безпрецедентного впливу воєнних дій, аналіз стану та перспектив розвитку машинобудування для потреб сільського господарства потребує глибокого наукового переосмислення. Спроможність вітчизняних підприємств не лише утримувати позиції на внутрішньому ринку, але й інтегруватися у світові ланцюги створення вартості, безпосередньо залежить від їхнього інноваційного потенціалу, ефективності використання трудових ресурсів та здатності адаптуватися до мінливого геополітичного ландшафту.

Конкурентоспроможність галузі є складною багатовекторною категорією, що відображає здатність сукупності підприємств виробляти продукцію, яка за техніко-економічними параметрами відповідає вимогам ринку або перевершує аналогічні пропозиції конкурентів.

Рівень конкурентоспроможності на будь-якому етапі визначається загальним впливом взаємопов'язаних чинників, що можуть як підсилювати, так і послаблювати загальний ефективний результат. Стан конкурентоспроможності будь-якої галузі починається з аналізу її інституційної структури та життєздатності господарюючих суб'єктів. Динаміка кількості підприємств у сфері сільськогосподарського машинобудування України за період 2021–2025 років демонструє складні трансформаційні процеси, де зростання кількості зареєстрованих одиниць супроводжується зниженням реальної ділової активності.

Дані табл. 1 свідчать про те, що загальна кількість зареєстрованих суб'єктів (юридичних осіб та ФОП) демонструє стійке зростання: з 792 одиниць у 2021 році до 911 у 2024 році та очікуваних 977 у 2025 році. Однак, аналіз частки активних підприємств виявляє глибоку структурну проблему. Якщо у 2021 році 55,7% зареєстрованих підприємств реально функціонували, то станом на 2024 рік цей показник впав до 41,8%, а прогноз на 2025 рік передбачає подальше зниження до 40,6%.

Це явище можна інтерпретувати як «інституційну інерцію»: нові суб'єкти реєструються, часто в надії на майбутні програми відновлення

Таблиця 1 – Динаміка зареєстрованих та активних підприємств сільськогосподарського машинобудування у 2021-2025 роках

Показник	2021	2022	2023	2024	2025
Кількість активних підприємств	441	411	382	381	397
Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців	142	156	172	180	199
Кількість зареєстрованих юридичних осіб	650	673	698	731	778
Частка активних підприємств, %	55,7	49,6	43,9	41,8	40,6

Джерело: сформовано за даними Держстату України [6]

або через релокацію бізнесу, але реальні виробничі процеси згортаються. Особливо помітним є зростання кількості ФОП – зі 142 у 2021 році до 180 у 2024 році, що вказує на децентралізацію галузі та перехід частини виробничих чи сервісних функцій до дрібних підприємців, які мають більшу адаптивність у кризових умовах. Проте, для машинобудування як капіталомісткої галузі, домінування дрібних форм може бути ознакою втрати здатності до виробництва складних машин.

Конкурентоспроможність машинобудівної галузі критично залежить від наявності кваліфікованого інженерно-технічного та робітничого персоналу. Проте статистика останніх років фіксує масштабне скорочення трудового потенціалу (табл. 2), що ставить під загрозу перспективи технологічного оновлення.

Згідно з даними табл. 2, загальна чисельність найманих працівників у галузі скоротилася з 16615 осіб у 2020 році до 9176 осіб у 2024 році. Тобто за п'ять років галузь втратила 44,7% робочої сили. Найкритичніший спад відбувся у 2022 році (на 4797 осіб менше порівняно з попереднім роком), що безпосередньо зумовлено початком повномасштабної війни, зупинкою підприємств на окупованих територіях та міграційними процесами.

Цікавим є феномен перерозподілу зайнятості: у той час як загальна кількість працівників стрімко падала, чисельність зайнятих у ФОП зросла з 626 осіб у 2020 році до 807 у 2023 році, а частка таких працівників у структурі галузі подвоїлася – з 3,8% до 7,8% у 2024 році. Це підтверджує висновки про трансформацію галузі у бік сервісної моделі та малого виробництва, де ФОП стають осередками збереження компетенцій, хоча й не можуть замінити великі заводи у виробництві високотехнологічної техніки. Брак кадрів у поєднанні з низьким рівнем інноваційної

активності стає головним бар'єром для конкурентоспроможності [4].

Аналіз виробництва та реалізації техніки дозволяє оцінити, які саме сегменти вітчизняного машинобудування залишаються конкурентоспроможними в умовах війни. Дані свідчать про глибоку депресію в сегментах складної самохідної техніки та відносну стійкість ґрунтообробного сектору (табл. 3).

Загальний обсяг реалізації продукції галузі скоротився з пікового значення 629,2 млн USD у 2021 році до 235,4 млн USD у 2024 році. Це падіння майже у 2,7 раз відображає масштабний вплив воєнних дій та деградацію промислових потужностей.

Найбільш драматичним є стан тракторобудування. Якщо у 2021 році було вироблено 1,2 тис. тракторів на суму 30,3 млн USD, то у 2024 році цей показник впав до критичних 0,09 тис. одиниць (90 штук) вартістю 7,2 млн USD. Фактично, виробництво повноцінних вітчизняних тракторів майже зупинилося. Аналогічна ситуація в сегменті збиральної техніки: реалізація впала з 15,8 млн USD у 2020 році до символічних 0,3 млн USD у 2024 році, а кількість вироблених одиниць скоротилася з 2,0 тис. до лише 36 одиниць за аналогічний період.

На цьому фоні сегмент ґрунтообробної та посівної техніки демонструє дивовижну адаптивність. Хоча фізичні обсяги виробництва скоротилися з 26,1 тис. одиниць у 2021 році до 7,1 тис. у 2024 році, грошова виручка від їх реалізації у 2024 році склала 99,0 млн USD, що лише на 2% менше показника довоєнного 2021 року (101,3 млн USD). Це свідчить про зміну структури виробництва: українські заводи перейшли до випуску більш дорогої, складної та, ймовірно, енергоефективної техніки, яка користується попитом навіть за умов дефіциту ресурсів. Цей сегмент є «ядром»

Таблиця 2 – Динаміка кількості найманих працівників на підприємствах сільськогосподарського машинобудування

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
усього, осіб	16615	16772	11975	9932	9176
з них у фізичних осіб-підприємців, осіб	626	627	495	807	720
частка у фізичних осіб-підприємців, %	3,8	3,7	4,1	8,1	7,8

Джерело: сформовано за даними Державної служби статистики України [7]

Таблиця 3 – Динаміка виробництва та реалізації сільськогосподарської техніки та обладнання у 2020–2024 роках в Україні

Вид техніки	2020		2021		2022		2023		2024	
	тис. од.	млн USD	тис. од.	млн USD	тис. од.	млн USD	тис. од.	млн USD	тис. од.	млн USD
Трактори	0,89	23,2	1,2	30,3	н/д	н/д	н/д	н/д	0,09	7,2
Ґрунтообробна та посівна техніка	18,8	78,3	26,1	101,3	12,54	98,6	6,9	76,5	7,1	99,0
Техніка для збирання врожаю	2,0	15,8	2,02	3,1	0,372	3,6	0,058	н/д	0,036	0,3
Всього*	21,6	117,4	29,3	134,7	12,9	102,2	7,0	76,5	7,2	106,5
Інша техніка**	н/д	317,5	н/д	494,5	н/д	221,8	н/д	182,4	н/д	128,9
Всього	х	434,8	х	629,2	х	324,0	х	259,0	х	235,4

Примітка: * – ґрунтообробна, посівна техніка та трактори без врахування даних, що є комерційною таємницею

** – Інша техніка та обладнання для сільського господарства та не враховані дані по техніці і обладнанню, що є комерційною таємницею

Джерело: за даними Держстату України [8] та власні розрахунки

конкурентоспроможності галузі, що підкріплюється високим показником RCA (1,802) [9].

Здатність галузі конкурувати на міжнародній арені та захищати внутрішній ринок є ключовим індикатором успіху. Аналіз експорту та імпорту виявляє глибоку асиметрію та критичну залежність України від іноземних технологій (Табл. 4).

Загальний експорт української сільгосптехніки скоротився з 56,8 млн USD у 2021 році до 27,9 млн USD у 2024 році. Половина експортної виручки (18,9 млн USD) припадає на ґрунтообробну техніку, хоча її обсяги впали вдвічі порівняно з 2021 роком.

Збиральна техніка демонструє певну волатильність: після обвалу у 2022 році до 3,7 млн USD, експорт зріс до 13,6 млн USD у 2023 році, але знову знизився до 9,0 млн USD у 2024 році. Це

може вказувати на виконання окремих великих закордонних контрактів вітчизняними виробниками жаток або комплектуючих.

Проте справжні масштаби виклику для конкурентоспроможності розкриваються при аналізі імпорту (Табл. 5). Імпорт сільгосптехніки в Україну у 2024 році склав 975,1 млн USD, що майже у 35 разів перевищує обсяг національного експорту.

Навіть у найсильнішому сегменті України, ґрунтообробній техніці, імпорт (286,3 млн USD) перевищує експорт (18,9 млн USD) у 15 разів. Це свідчить про те, що вітчизняні аграрії, незважаючи на війну та дефіцит валюти, надають перевагу іноземним машинам.

Особливо критичним є сегмент тракторів, де імпорт зріс з 292,8 млн USD у 2023 році до

Таблиця 4 – Динаміка експорту української сільськогосподарської техніки та обладнання у 2020–2024 роках

Вид техніки	2020		2021		2022		2023		2024	
	тис. од.	млн USD	тис. од.	млн USD	тис. од.	млн USD	тис. од.	млн USD	тис. од.	млн USD
Трактори	0,01	0,6	0,02	1,0	0,02	0,9	0,01	0,4	н/д	н/д
Ґрунтообробна та посівна техніка	12,1	27,1	17,60	39,8	13,72	30,5	8,02	28,2	7,9	18,9
Техніка для збирання врожаю	5,6	11,0	7,43	16,1	2,39	3,7	3,18	13,6	2,80	9,0
Всього	17,6	38,7	25,1	56,8	16,1	35,1	11,2	42,2	10,6	27,9

Джерело: за даними Державної служби статистики України [10]

Таблиця 5 – Динаміка імпорту сільськогосподарської техніки та обладнання у 2020–2024 роках

Вид техніки	2020		2021		2022		2023		2024	
	тис. од.	млн USD	тис. од.	млн USD	тис. од.	млн USD	тис. од.	млн USD	тис. од.	млн USD
Трактори	14,7	173,5	30,6	548,5	16,7	314,4	18,2	292,8	22,1	390,2
Ґрунтообробна та посівна техніка	129,1	195,9	120,8	301,2	79,6	148,7	61,3	189,0	119,5	286,3
Техніка для збирання врожаю	125,4	248,4	162,2	435,8	109,1	259,7	97,8	246,1	151,7	298,6
Всього	269,2	617,8	313,6	1285,5	205,4	722,8	177,4	727,9	293,3	975,1

Джерело: за даними Державної служби статистики України [10]

390,2 млн USD у 2024 році. Це підтверджує наукові висновки про те, що внутрішній ринок захоплений імпортною технікою через її вищу функціональність, безпеку та паливну ефективність [11]. Вітчизняне машинобудування наразі неспроможне запропонувати альтернативу потужним тракторам та комбайнам, що робить український АПК технологічно залежним від західних та східних виробників.

Конкурентоспроможність галузі підривається не лише економічними, а й прямими фізичними втратами. Станом на червень 2023 року прямі збитки агропромислового комплексу через знищення та пошкодження сільгосптехніки оцінюються у понад 4,7 млрд USD [12]. Загальні втрати аграрного сектору на кінець 2022 року склали понад 8 млрд USD, а непрямі втрати через блокаду портів та зростання витрат виробництва сягнули 34,25 млрд USD. Близько 20,9% всього парку сільськогосподарської техніки в Україні було знищено або пошкоджено внаслідок бойових дій [3]. Це створює колосальний відкладений попит, проте вітчизняні заводи через руйнування логістичних ланцюгів та втрату постачальників (особливо металу) не можуть його задовольнити. Високі ціни на енергоносії та інфляція додатково обмежують конкурентоспроможність української продукції за ціною [2]. Крім того, мінування територій зробило непридатними для використання до 25–30% полів у 2022–2023 роках, що автоматично знизило потребу в техніці для цих регіонів [12].

Майбутнє конкурентоспроможності галузі лежить у площині четвертої промислової революції (Industry 4.0). Впровадження інноваційних технологій, таких як точне землеробство, використання безпілотних систем та штучного інтелекту, стає ключовим фактором виживання на ринку. Цифрові платформи управління фермами дозволяють підвищити продуктивність, покращити якість продукції та оптимізувати використання ресурсів (води, добрив, палива) [13].

Важливим вектором є енергозбереження. Оскільки Україна стикається з дефіцитом та дорожчею традиційних енергоносіїв, розробка техніки, адаптованої під альтернативні джерела енергії або такої, що має низьку питому витрату палива, є критичною. Наукові дослідження підтверджують, що використання електричних та гібридних тракторів може значно знизити операційні витрати агропідприємств та зменшити викиди вуглецю [1].

Ще однією стратегічною можливістю є розвиток ринку спільного використання техніки (shared agricultural machinery). Це дозволяє малим фермерам, які не мають достатньо капіталу для купівлі дорогих машин, отримувати доступ до сучасних технологій через оренду або сервісні компанії [14]. Для машинобудівників це означає

зміну бізнес-моделі: від продажу одиниці техніки до надання комплексних технологічних послуг.

Інтеграція України до Єдиного ринку ЄС ставить нові вимоги до конкурентоспроможності сільськогосподарського машинобудування. Наразі присутність української техніки в Європі є мінімальною. Наприклад, у 2020 році загальний експорт сільгосптехніки з України до ЄС склав лише 3,7 млн євро, тоді як кожна окрема країна ЄС імпортувала в середньому на 10 млн євро продукції загального призначення.

Найгірша ситуація спостерігається у сегменті доїльного обладнання, де український експорт складає лише 0,04 млн євро проти 11,4 млн євро середнього імпорту в країнах ЄС. Проте у сегменті збиральної техніки Україна демонструє потенціал: темпи зростання експорту компонентів (жатонок, візків) перевищують середньоєвропейські показники імпорту, що свідчить про наявність конкурентних ніш [15].

Головними бар'єрами для виходу на ринок ЄС залишаються:

- технологічне відставання через брак інвестицій в оновлення основних засобів виробництва;
- низька продуктивність праці персоналу порівняно з європейськими колегами;
- невідповідність окремих видів техніки жорстким екологічним та безпековим стандартам ЄС.

Водночас, низька вартість обслуговування персоналу в Україні та наявність потужної металургійної бази (за умови її відновлення) можуть стати перевагами при залученні європейських інвестицій для створення спільних підприємств.

Тому, для підвищення конкурентоспроможності необхідно здійснити ряд заходів:

1. Забезпечити стабільне фінансування програми 25% компенсації вартості вітчизняної техніки, яка довела свою ефективність у забезпеченні прибутковості галузі.

2. Стимулювати інноваційну активність через створення агротехнологічних кластерів та пільгове кредитування проєктів Industry 4.0.

3. Активізувати підготовку та перепідготовку кадрів, орієнтованих на роботу з цифровими та роботизованими системами, щоб зупинити деградацію трудового потенціалу.

4. Впровадити державні механізми страхування воєнних ризиків для машинобудівних підприємств, що дозволить залучити інвестиції в оновлення основних засобів.

Реалізація цих кроків дозволить сільськогосподарському машинобудуванню України трансформуватися у високотехнологічну галузь, здатну забезпечити потреби сучасного агробізнесу та стати гідним гравцем на європейському ринку.

Висновки. Проведений комплексний аналіз дозволяє зробити наступні висновки щодо стану та перспектив конкурентоспроможності сільськогосподарського машинобудування України.

Галузь перебуває у фазі глибокої структурної трансформації, де інституційна інерція та деградація людського капіталу є головними внутрішніми викликами. Втрата 45% працівників та падіння частки активних підприємств до 41% свідчать про ризик втрати цілих підгалузей, зокрема тракторобудування.

Незважаючи на воєнні дії, сегмент ґрунтообробної та посівної техніки залишається стійким фундаментом галузі. Показник RCA на рівні 1,802 підтверджує наявність реальних порівняльних переваг на міжнародному ринку. Саме цей сектор має стати базою для експортної експансії.

Україна демонструє критичну залежність від імпорту енергонасиченої техніки (дефіцит балансу у 35 разів). Подолання цієї залежності неможливе шляхом простого копіювання іноземних зразків; воно потребує глибокої локалізації виробництва глобальних брендів та кооперації у сфері цифрових систем управління.

Цифровізація (Agriculture 4.0) є не просто трендом, а необхідною умовою виживання. Високий рівень адаптації точного землеробства в Україні створює унікальний внутрішній ринок для «розумної» техніки, що може стати стимулом для створення нових високотехнологічних робочих місць.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі мають бути зосереджені на: розробці механізмів страхування воєнних ризиків для залучення прямих іноземних інвестицій у машинобудування; дослідженні потенціалу створення трансграничних кластерів з країнами ЄС для спільного виробництва компонентів; моніторингу ефективності програм державної підтримки в умовах обмеженого бюджетного фінансування тощо.

Реалізація стратегії, заснованої на підтримці конкурентоспроможних ніш (ґрунтообробка), стимулюванні інновацій (Industry 4.0) та активній євроінтеграції, дозволить сільськогосподарському машинобудуванню України стати драйвером модернізації всієї національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Ismayilzada, M., Safarova, T., Novruzova, U., and Abbasova, S. Innovative technologies in the production of agricultural machinery to improve the efficiency of agribusinesses. *Scientific Horizons*. 2025. vol. 28(5), pp. 78–89. DOI: <https://doi.org/10.48077/scihor5.2025.79>
2. Nykytiuk, O., Lynovytska, O., Novykova, I., and Dinets, A. Diagnostics of competitive potential of agricultural enterprises in Ukraine during war. *23rd International Scientific Conference "Engineering for Rural Development": proceedings: [Jelgava, Latvia]. May 22–24, 2024*. vol. 23, pp. 817–825. DOI: <https://doi.org/10.22616/ERDev.2024.23.TF160> (дата звернення 20.02.2026).
3. Aktas Cimen, Z., and Ertekin, C. Export competitiveness of Türkiye's agricultural machinery and equipment sector. *International Journal of Agriculture, Environment and Food Sciences*. 2023. vol. 7(3), pp. 703–717. DOI: <https://doi.org/10.31015/jaefs.2023.3.24> (дата звернення 12.02.2026).
4. Kyrylov, Y., Hranovska, V., Zhosan, H., and Dotsenko, I. Innovative development of agrarian enterprises of Ukraine in the context of the Fourth Industrial Revolution. *AIP Conf. Proc.* 2022. vol. 2413(1), № 040014. DOI: <https://doi.org/10.1063/5.0079277> (дата звернення 16.02.2026).
5. Tkachuk, V., Kravchuk, N., Kilnitska, O., and Shevchuk, K. Energy efficiency and conservation as a strategic vision of the agricultural entities' competitiveness increasing. *Economic Annals-XXI*. 2016. vol. 160(7-8), pp. 71–76. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V160-14> (дата звернення 13.02.2026).
6. Держстат. Реєстр респондентів статистичних спостережень (річна). *Держстат*. 2026. URL: <https://stat.gov.ua/uk/explorer> (дата звернення: 16.02.2026).
7. Державна служба статистики України. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (2010–2024). *Державна служба статистики України*. 2024. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/pssg/kzpsg_ek_2010_2021.xlsx (дата звернення: 16.02.2026).
8. Держстат. Виробництво та реалізація промислової продукції за видами. *Держстат*. 2025. URL: <https://stat.gov.ua/uk/explorer> (дата звернення: 16.02.2026).
9. Навроцький Я., Петров В., Ковальов С. Сучасний стан та стратегічні напрями розвитку сільськогосподарського машинобудування в Україні. Економічний аналіз. 2024. Том 34. № 2. С. 48–57. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5970> (дата звернення 20.02.2026).
10. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу. *Державна служба статистики України*. 2024. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2025/zd/e_iovt/arh_iovt2025.htm (дата звернення: 16.02.2026).
11. Степанюк Ю. Організаційно-економічні аспекти кластеризації ринку агротехніки в умовах євроінтеграції України. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. №3. С. 215–222. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/6445/6565657717> (дата звернення 14.02.2026)
12. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynyu-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta> (дата звернення: 16.02.2026)
13. Дяченко, В. Урахування ризиків при використанні інформаційних технологій. *Економічний Вісник Донбасу* 2024. № 4(78), С. 190–193. URL: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2024-4\(78\)-190-193](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2024-4(78)-190-193) (дата звернення 02.02.2026)

14. Wang, Yi-Jia, and Huang, George Q. A two-step framework for dispatching shared agricultural machinery with time windows. *Computers and Electronics in Agriculture*. 2022. Vol. 192, № 106607. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.compag.2021.106607>

15. Нижник, В., Мартинова, Л., Шарко, В., Савіцький, А., Маршук, Л., Власенко, І. Оцінювання перспектив української сільськогосподарської техніки на ринку європейського союзу. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2023. № 6(53). С. 541–551. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.6.53.2023.4191> (дата звернення 12.02.2026).

References:

1. Ismayilzada, M., Safarova, T., Novruzova, U., and Abbasova, S. (2025) Innovative technologies in the production of agricultural machinery to improve the efficiency of agribusinesses. *Scientific Horizons*, vol. 28(5), pp. 78–89. DOI: <https://doi.org/10.48077/scihor5.2025.79>

2. Nykytiuk, O., Lynovytska, O., Novykova, I., and Dinets, A. (2024). Diagnostics of competitive potential of agricultural enterprises in Ukraine during war. *23rd International Scientific Conference “Engineering for Rural Development”: proceedings: [Jelgava, Latvia]*. May 22–24, 2024. vol. 23, pp. 817–825. DOI: <https://doi.org/10.22616/ERDev.2024.23.TF160>

3. Aktas Cimen, Z., Ertekin, C. (2023). Export competitiveness of Türkiye’s agricultural machinery and equipment sector. *International Journal of Agriculture, Environment and Food Sciences*, vol. 7(3), pp. 703–717 DOI: <https://doi.org/10.31015/jaefs.2023.3.24>

4. Kyrylov, Y., Hranovska, V., Zhosan, H., and Dotsenko, I. (2022) Innovative development of agrarian enterprises of Ukraine in the context of the Fourth Industrial Revolution. *AIP Conf. Proc.*, vol. 2413(1), no. 040014. DOI: <https://doi.org/10.1063/5.0079277>

5. Tkachuk, V., Kravchuk, N., Kilnitska, O., and Shevchuk, K. (2016) Energy efficiency and conservation as a strategic vision of the agricultural entities’ competitiveness increasing, *Economic Annals-XXI*, vol. 160(7-8), pp. 71–76. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V160-14>

6. Ukrstat (2026). Reiestr respondentiv statystychnykh sposterezhen (richna) [Statistical business register (annual)]. *Ukrstat*. Available at: <https://stat.gov.ua/en/explorer> (in Ukrainian)

7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2024). Kilkist zainiatykh pratsivnykiv u subiektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti (2010–2024) [Number of persons employed of business entities by type of economic activity (2010–2024)]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/pssg/kzpsg_ek_2010_2021.xlsx (in Ukrainian)

8. Ukrstat (2025). Vyrobnystvo ta realizatsiia promyslovoi produktsii za vydamy [Production and sold of industrial products by types]. *Ukrstat*. Available at: <https://stat.gov.ua/en/explorer> (in Ukrainian)

9. Navrotskyi, Yaroslav, Petrov, Vadym, and Kovalev, Serhiy. (2024) Suchasnyi stan ta stratehichni napriamy rozvytku silskohospodarskoho mashynobuduvannia v Ukraini [Current state and strategic directions of agricultural machinery development in Ukraine] *Ekonomichnyy analiz – Economic analysis*. vol. 34, № 2, pp. 48–57. Available at: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5970> (in Ukrainian)

10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2024). Zovnishnia torhivlia okremymy vydamy tovariv za krainamy svitu [Foreign trade in selected goods by country]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2025/zd/e_iovt/arh_iovt2025.htm (in Ukrainian)

11. Stepaniuk Yu. (2025) Orhanizatsiino-ekonomichni aspekty klasteryzatsii rynku ahrotekhniki v umovakh yevrointehratsii Ukrainy [Organizational and economic aspects of clustering the agricultural machinery market in the context of Ukraine’s European integration] *Ekonomichnyi analiz -Economic Analysis*, Vol. 35(3). pp. 215–222. Available at: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/6445/6565657717> (in Ukrainian)

12. Ahrarnyi sektor Ukrainy u 2023 rotsi: skladovi stiikosti, problemy ta perspektyvni zavdannia [Ukraine’s agricultural sector in 2023: components of sustainability, problems, and promising tasks] (2024) *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen-National Institute for Strategic Studies*. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarnyy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiikosti-problemy-ta> (in Ukrainian)

13. Diachenko, V. (2024) Urakhuvannia ryzykiv pry vykorystanni informatsiinykh tekhnolohii [Considering Risks When Using Information Technology] *Ekonomichnyi Visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, Vol. 4(78), pp. 190–193. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2024-4\(78\)-190-193](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2024-4(78)-190-193) (in Ukrainian)

14. Wang, Yi-Jia, and Huang, George Q. (2022) A two-step framework for dispatching shared agricultural machinery with time windows. *Computers and Electronics in Agriculture*, Vol. 192, no. 106607, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.compag.2021.106607>

15. Nyzhnyk, V., Martynova, L., Sharko, V., Savitskyi, A., Marshuk, L., & Vlasenko, I. (2023) Otsiniuvannia perspektyv ukrainskoi silskohospodarskoi tekhniki na rynku yevropeiskoho soiuzu [Evaluation of the ukrainian agricultural machinery prospects on the European Union market], *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, Vol. 6(53), pp. 541–551. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.6.53.2023.4191> (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 25.02.2026

Дата прийняття статті: 11.03.2026

Дата публікації статті: 30.03.2026